

Wiktor Szymborski*
(Kraków)

Ze Lwowa poprzez Włochy, Austrię do odrodzonej Polski – sylwetka i dorobek naukowy O. Romana Fabiana Madury**

DOI 10.24917/24504475.4.7

From Lviv through Italy, Austria to the Reborn Poland - Character
and Scientific Achievements of Father Roman Fabian Madura

Abstract

The subject of this essay is to present the scientific achievements of Father Roman Fabian Madura and his personality as well. Father Roman Fabian Madura graduated Black Friar Convent in Lvov (Poland at that time), where he passed his novice, later he studied in Rome and Vienna. Before the WWII, he served as an academic teacher at Lvov and Cracow Convents. The WWII caught up to him at Ternopol where he had been arrested by the Soviet Secret Service, fortunately he survived the prison time and finally he was released. From Tarnopol, via Lvov he reached Cracow. Afterwards he was shifted to Tarnobrzeg Convent where he served as Convent Prior. During the WWII at Tarnobrzeg Convent he organized the convent chorus, unfortunately shut down by German occupied authority. One must underline that during the WWII, the Tarnobrzeg's Black Friars were deeply engaged in the Polish underground education system and in the Convent premises the Polish Homeland Army. After the WWII Father Madura served as the convent prior at Gdańsk, Gidle and Warsaw convents. During the WWII, Father Madura started editorial work for publishing the Black Friars provinces documents which have been archived at the National Library in Warsaw. These materials were completely destroyed during Warsaw Uprising. His scientific achievements accounted as records published

* Uniwersytet Jagielloński, e-mail: wiktor.szymborski@uj.edu.pl

** Fragmenty poniższego tekstu zostały wygłoszone podczas obrad konferencji „Krakowska szkoła historyczna – tradycja i współczesność Środowisko historyczne Krakowa w służbie nauki, kultury i narodu” (Kraków 16–17 listopada 2015).

is rather limited, but due to its subject matter they have to be considered as great and valuable. His work enables others researchers to go deep at the history of Black Friars in Poland as he prepared to published the Black Friar provinces documents. Only one volume was published but the remaining ones are still in typescript format and were archived at the Cracow Convent.

Key words: historiography, Black Friar/Convent, sources editing

Słowa kluczowe: historiografia, Dominikanie/Konwent, edycja źródeł

Badacze zajmujący się dziejami braci kaznodziejów od lat postulują intensyfikację badań prozopograficznych, które umożliwią pełniejsze rozpoznanie środowiska zakonnego¹. W nurcie tych badań powinno znaleźć się także miejsce na studia poszerzonych biografii wybitniejszych zakonników, punktem wyjścia mogą być np. prace nad regensami studium generalnego w Krakowie². Należy podkreślić, że biografistyka zakonna posiada długą tradycję, na przykład w odniesieniu do zakonu dominikańskiego. Temat ten poruszany był przykładowo przez wybitnego dziewiętnastowiecznego znawcę przeszłości zakonu O. Sadoka Barącz³, a jego badania w XX wieku kontynuowali między innymi O. Robert Świętochowski, O. Paweł Kielar i O. Zygmunt Mazur⁴. Warto nadmienić, że o ile w odniesieniu do okresu średniowiecza wspomniane badania są stosunkowo zaawansowane, to w odniesieniu do historii najnowszej można zauważyć rażącą dysproporcję, niestety na niekorzyść wieku XX⁵. Badacze zajmujący się dziejami zakonu braci kaznodziejów w minionym stuleciu najczęściej swą uwagę koncentrowali na przybliżeniu historii najważniejszych konwentów, głównie lwowskiego i krakowskiego⁶. Sporo uwagi poświęcono także tragicznym losom pomordowanych w czasie II wojny światowej dominikanom z klasztorów w Czortkowie i Podkamieniu⁷. Nurt biografistyki dwu-

¹ Zob. przykładowo A. Pobóg-Lenartowicz, 2006, s. 72.

² Zob. W. Szymborski, M. Miławicki, 2010, s. 125–225.

³ Zob. Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie (dalej APPD), rkps Pr 35 S. Barącz, *Catalogus Patrum et Fratrum sacri Ordinis Praedicatorum in Polonia, Russia et Magno Ducatu Lithuaniae Mortuorum*, 1887; zob. też opinię o działalności naukowej O. Barącz S. Brzozecki OP, 2007, s. 22.

⁴ Zob. szerzej W. Szymborski, *Krakowscy dominikanie i ich wkład w rozwój historiografii polskiej* [w druku].

⁵ Zob. szerzej przegląd badań dotyczących dziejów dominikanów w czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu M. Miławicki OP, 2015, s. 8 i n.

⁶ Zob. przykładowo D. Kołodziejczyk OP, *Życie dominikańskie w klasztorze krakowskim w czasie II wojny światowej* (na podstawie kronik – konwentu i nowicjatu), Kraków 2008, mps w zbiorach Biblioteki OO. Dominikanów w Krakowie D-3371; J. Wołczański, 2011, s. 429–448; M. Krzysztofiński, 2006, s. 147.

⁷ M. Miławicki OP, 2009, s. 902–934; idem, „бий ляха де тільки, зловиш!”. *Mord ludności polskiej przez ukraińskich nacjonalistów w Podkamieniu i okolicy w dniach 11–16 marca 1944* [w druku].

dziesiętności zakonników koncentruje się w przeważającej większości na studiach nad przybliżeniem postaci błogosławionego O. Michała Czartoryskiego⁸, na uwagę zasługują także prace o O. Joachimie Badenim⁹. Studia nad biografiami dwudziestowiecznych przeorów i prowincjałów to temat jak dotąd nieprzebadany¹⁰.

Pogłębione studia nad biografiami zakonników ujawnią nie tylko fakty związane z szeroko pojmowaną karierą zakonną, umożliwią także rozpoczęcie badań nad kulturą intelektualną jednostki, jego spuścizną i dorobkiem naukowo-badawczym. Z tych względów warto szerzej przyjrzeć się postaci O. Romana Fabiana Madury wybitnego edytora akt kapituł prowincjalnych, który temu zadaniu podporządkował niemalże całe życie. Życiorys dominikańskiego historyka skupia w sobie niczym w soczewce skomplikowane dzieje odrodzonej Polski, a jego patriotyczna postawa z czasów II wojny światowej zasługuje na szczególne podkreślenie.

Roman Fabian Madura urodził się 9 sierpnia 1892 r. we Lwowie, gdzie uczęszczał do gimnazjum klasycznego tam też wstąpił 3 października 1908 r. do zakonu braci kaznodziejów¹¹. Nowicjat odbył w konwencie krakowskim¹². Nauki pobierał we Lwowie, studiując filozofię¹³, następnie kontynuował stu-

⁸ Zob. przykładowo Z. Mazur OP, 1994; M.L. Niedziela OP, 2001; J. Grzegorzczak, 2007; M. Brzeziński, 2015 (tam dalsza literatura).

⁹ Autobiografia, 2014; J. Syrek, 2014.

¹⁰ Przegląd badań dotyczący biografistyki zakonnej znajduje się w szkicu W. Szyborski, *Dokładny wykaz przeorów klasztoru św. Jacka w Warszawie od roku 1604–1864 – uwagi o prozopografii konwentu warszawskiego w świetle badań O. Romana Fabiana Madury*, [w druku].

¹¹ APPD, S 44/4 *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP*, mszps s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej], spisane w wieku 92 lat w 1984 r.]; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, „Biuletyn Informacyjny Polskiej Prowincji Dominikanów”, R. XVI: 1982, nr 5, mszps w zbiorach Biblioteki OO. Dominikanów w Krakowie B-78, s. 3; zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; zob. świadectwa szkolne znajdujące się w aktach osobowych O. Madury APPD, Pp 597/183; *Catalogus*, 1909, s. 59; zob. też biogram O. Madury: *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 52–53. Postać O. Madura przybliżają skrócone hasła biograficzne w leksykonach duchowieństwa represjonowanego: T. Madała, 1996, s. 103; R. Dzwonkowski SAC, 2003, s. 395 oraz biogramy: J.A. Spież OP, 1995, s. 356–357 [biogram podaje datę urodzin 9 września, co stoi w sprzeczności z przytoczonymi wyżej życiorysami autorstwa O. Madury]; S. Stępnia, 2004b, s. 191–194.

¹² *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP* APPD, S 44/4 mszps s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

¹³ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 3; Odnośnie studiów O. Madury zob. *Catalogus*, 1910, s. 28; *Catalogus*, 1910, s. 28.

dia (1911) w Rzymie w Angelicum¹⁴. W 1915 r., jak podkreśla O. Jan Spież, jako poddany monarchii austro-węgierskiej z Włoch udał się na Węgry, gdzie 12 września przyjął święcenia kapłańskie w Szombathely¹⁵. Mszę prymicyjną odprawił we Lwowie, kazanie wygłosił ówczesny prowincjał O. Czesław Mączka¹⁶. Następnie O. Madura kontynuował studia w Wiedniu pod kierunkiem regensa z Angelicum O. Szabo. Studia ukończył w 1917 r.¹⁷ Wiedzę z teologii poszerzał w Wiedniu, studiował również historię i nauki pomocnicze jako wolny słuchacz na Uniwersytecie Wiedeńskim. 27 lipca 1918 r. z wynikiem bardzo dobrym zaliczył semestr zajęć z paleografii łacińskiej¹⁸. Nie dane mu jednak było długie studiowanie w Wiedniu, albowiem już w 1918 r. powierzono mu wykłady w lwowskim studium¹⁹. „Wykłady rozpoczęliśmy z początkiem września. Ale niestety już w listopadzie z powodu walk ulicznych z Ukraińcami musieliśmy wykłady przerwać (...). Dalsze wykłady rozpoczęliśmy z początkiem grudnia”²⁰.

W konwencie lwowskim pełnił obowiązki wykładowcy, a także kantora i bibliotekarza²¹. W czasie wojennych zmagani z bolszewikami wraz z całym

¹⁴ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4 mszps s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 3; zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *Catalogus*, 1911, s. 4; *Catalogus*, 1913, s. 51; J.A. Spież OP, 1995, s. 356.

¹⁵ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4 mszps s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 3–4; *Catalogus*, 1967, s. 491; *Księga Zmarłych braci i ojców Polskiej Prowincji Dominikanów p.w. św. Jacka Odrowąża od 2 lipca 1927 roku, czyli od restaurowania Polskiej Prowincji przez Generała Zakonu*, s. 42; *Księga Zmarłych braci i ojców Polskiej Prowincji Zakonu Kaznodziejskiego czyli Dominikanów od 2 lipca 1927 roku, czyli od restaurowania polskiej prowincji*, s. 92; J.A. Spież OP, 1995, s. 356.

¹⁶ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4 mszps s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

¹⁷ Zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4 mszps s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 52.

¹⁸ Zob. świadectwa zdanych egzaminów na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Wiedeńskiego z dnia 12 VII 1918 r. oraz 27 VII 1918 r. APPD, S 44/1 a, [brak paginacji]; zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53; *Catalogus*, 1917, s. 28; *Catalogus*, 1918, s. 29.

¹⁹ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4 mszps, s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

²⁰ Ibidem.

²¹ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *Catalogus*, 1919, s. 14; *Catalogus*, 1920, s. 14; *Cata-*

studium został przeniesiony ze Lwowa do Krakowa²². Był wieloletnim wykładowcą logiki, apologetyki i historii Kościoła zarówno w lwowskim, jak i krakowskim studium zakonnym²³. Charakteryzując życiorys O. Madury, należy podkreślić jego zainteresowania muzyką, które datuje się od 1918 r., wówczas w lwowskim klasztorze założył chór²⁴.

W latach 1928–1933, po przeniesieniu do Krakowa, pełnił obowiązki syndyka konwentu²⁵. Już w 1928 r. został kierownikiem artystycznym Krakowskiego Towarzystwa Oratoryjnego, jak odnotował O. Madura: „co roku dawałem kilka publicznych koncertów chóru i orkiestry symfonicznej wspomnianego Towarzystwa, oraz kilka występów przed mikrofonem radiostacji krakowskiej”²⁶. Kraków opuścił we wrześniu 1933 r., przenosząc się do Tarnopola, gdzie mianowano go przeorem²⁷. Podobnie jak w Krakowie, także i tam założył Towarzystwo Oratoryjne, z którym dawał publiczne koncerty²⁸.

logus... pro anno Domini 1925, [bd], s. 11; *Catalogus*, 1926, s. 9; *Catalogus*, 1927, s. 8; *Catalogus*, 1928, s. 9.

²² *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 2 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

²³ J.A. Spież, OP, 1995, s. 356. W Krakowie oprócz obowiązków wykładowcy historii Kościoła był także syndykiem, troszczył się o konfraternie zakonne, był spowiednikiem sióstr dominikanek na Gródku: *Catalogus*, 1929, s. 6; *Catalogus*, 1930, s. 7; *Catalogus*, 1931, s. 8; *Catalogus*, 1932, s. 6; *Catalogus*, 1933, s. 6.

²⁴ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; R. Dzwonkowski SAC, 2003, s. 395; zob. też S. Stępnia, 2004b, s. 193–194.

²⁵ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 2 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; odnośnie pobytu w Krakowie zob. też APPD, Pp 597/183, s. 23; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53.

²⁶ Zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji].

²⁷ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 3 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53; zob. też *Kościół o.o. Dominikanów*, [w:] C. Blicharski, 1995, s. 23; *Towarzystwo Oratoryjne*, [w:] ibidem, s. 388.

²⁸ Zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 4 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; zob. też informacje o występach chóru *Kościół o.o. Dominikanów*, [w:] C. Blicharski, 1995, s. 27; idem, 1993, s. 266–267, 276; zob. szerzej informacje o zebraniach organizacyjnych, składzie Towarzystwa a także jego koncertach *Towarzystwo Oratoryjne*, [w:] C. Blicharski, 1995, s. 388; zob. też *Koncerty*, [w:] C. Blicharski, 1994, s. 283, 290–291; por. relację organisty Tadeusza Kościowa o założeniu Towarzystwa Oratoryjnego C. Blicharski, 2013, s. 44–45; odnalezione programy i recenzje Towarzystwa Oratoryjnego do archiwum krakowskiego przekazał O. Madura zob. ibidem, s. 128; R. Dzwonkowski SAC, 2003, s. 395.

II wojna światowa zastała go w Tarnopolu, gdzie do 1937 r. był przeorem²⁹. Przed wybuchem wojny pełnił obowiązki lektora w klasztorze oraz katechety w miejscowym gimnazjum żeńskim i gimnazjum kupieckim (od 3 września 1937 r.) oraz gimnazjum kupieckim „Przysposobienia kupieckiego” (od 1938), opiekował się też miejscowym chórem³⁰. Relacjonując wydarzenia września 1939 r., Ojciec Madura odnotował:

17 września tegoż roku, wojska sowieckie wkroczyły do Tarnopola jako rzekomo przyjaciele i sprzymierzeńcy, co się najlepiej okazało już dnia następnego. Następnego dnia, był to poniedziałek, rano po Mszy św. wpadł oddział żołnierzy radzieckich do kruchty kościelnej, gdzie drzwi były zamknięte na kłódkę, prowadzące na wieżę. Wywalili te drzwi siłą, weszli na wieżę, skontrolowali, a nie znalazłszy domniemyanych żołnierzy polskich strzelających do nich zeszli, weszli do podziemia i przeszukali je, nie znalazłszy nikogo wyszli na zewnątrz, postawili przed kościołem armaty i pociskami zapalającymi zapalili wieżę kościelną...³¹

Kościół został zniszczony, a O. Madurę wraz z bratem Jackiem Matogą aresztowano³². Szczęśliwie przetrwał pobyt w więzieniu. Opuścił Tarnopol i udał się do Lwowa, następnie przez Przemyśl do Krakowa³³. Po czym skierowany został do Tarnobrzegu, gdzie spędził resztę wojny, pełnił tam funkcję przeora (5 grudnia 1939 r. został powołany na przeora, ponowny wybór miał miejsce 12 grudnia 1942 r.)³⁴.

²⁹ Dnia 6 V 1937 r. jako przeor występuje O. Marian Łanocha *Kościół o.o. Dominikanów*, [w:] C. Blicharski, 1995, s. 27, 25.

³⁰ Zob. też *Catalogus*, 1934, s. 22; *Catalogus*, 1935, s. 25; *Catalogus*, 1936, s. 21; *Catalogus*, 1937, s. 30; *Catalogus*, 1938, s. 30; *Catalogus*, 1938, s. 31; *Catalogus*, 1939, s. 32; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4.

³¹ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 4–5 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

³² *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; zob. też *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 5 [brak paginacji jednostki archiwalnej] oraz *Z więzienia w Tarnopolu przez Lwów, Przemyśl i zieloną granicę do Tarnobrzegu* W. Szymborski [w druku]; R.R. Dzwonkowski SAC, 2003, s. 395.

³³ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 8–9 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

³⁴ Zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 9 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; odnośnie pełnienia urzędu przeora w Tarnobrzegu zob. też APPD, Tb 89, s. 58; APPD, Tb 84 *Liber Consiliorum Conventus Dzikoviensis ab A.D. 1938–1949*, s. 10–39 ostatni raz przewodniczył consilium konwentu 6 XII 1945 r.; Z. Mazur OP, M. Rudnicka, 1990, s. 149; T. Zych, 2008, s. 97, 172; S. Stępnia, 2004b, s. 192; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53; *Catalogus ...anno Domini 1942*, [bmw], s. 20; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; A. Wójcik-Łużycki, 2004,

O. Madura pomimo terroru okupacyjnego zorganizował w Tarnobrzegu prężnie działający chór kościelny, który liczył ponad 60 osób. Początkowo istniał jeszcze jeden chór pod kierownictwem Franciszka Falkiewicza, jednakże po kilku miesiącach połączył się z grupą O. Madury. Co warto podkreślić, chór występował nie tylko z okazji świąt w kościelnych Tarnobrzegu i Rozwadowie czy Sandomierzu, dawał także publiczne koncerty zorganizowane za zgodą władz okupacyjnych³⁵. Koncerty te nabrały takiego rozgłosu, że władze niemieckie w 1942 r. zabroniły publicznych występów, zakazały nawet organizacji koncertów charytatywnych³⁶. Pisząc wspomnienia, O. Madura nadmienił, że został wpisany na listę osób, które miały zostać zamordowane przez Niemców, gdyby partyzanci zgładzili jakiegoś hitlerowca³⁷. Warto podkreślić, że tarnobrzescy dominikanie w czasie okupacji hitlerowskiej byli zaangażowani w tajne nauczanie, w ich klasztorze mieścił się punkt kontaktowy Armii Krajowej³⁸. Wśród ojców należących do Armii Krajowej warto wspomnieć O. Bronisława

s. 35; S. Stępnia, 2004a, s. 178; zob. też APPD, Tb 89, s. 71–72. Zagadnienie życia religijnego w konwencie dominikańskim w Tarnobrzegu sygnalizuje T. Zych, 2008, s. 174–175. W kronice klasztornej informując o przybyciu nowego przeora dokonano charakterystyki O. Madury: „(...) był przełożonym w Tarnobrzegu przez 6 lat, to jest od roku 1940 do 45. Przez okres tego przełożenia O. Fabian Madura wiele dobrego uczynił dla klasztoru. Rozbudował i ulepszył gospodarstwo wprowadzając elektryczną instalację do cyrkularki, młocarni, instalacje wodociągową w całym budynku klasztornym i budynkach gospodarczych, kanalizację klasztoru, hydrofor, który dostarcza za pomocą prądu wodę do każdej celi, do ogrodu i stajni. W celach zaprowadził umywalnie i na piętrze łazienkę, na dole zaś ustępy odpływowe, w kuchni tzw. boiler na gorącą wodę, która dochodzi do poszczególnych cel. Instalację elektryczną kościoła i klasztoru ulepszył, wprowadzając w miejsce bezpieczników zwanych stopkami powszechnie na automaty, które przy krótkim spięciu nie niszczą się, nie spalają się jak zwykłe stopki tylko wyłączają, po włączeniu ich prąd znowu dochodzi (...). Ponadto praca społeczna, jak kuchnia dla ubogich, koncerty i chóry jakie prowadził na terenie Tarnobrzega, pozostawiły miłą pamięć wśród mieszkańców Tarnobrzega i całej okolicy, którzy wspominają tego «dzielnego i sympatycznego Lwowianina» i wspominać będą przez długie lata” APPD, Tb 89, s. 72–73.

³⁵ Z. Mazur OP, M. Rudnicka, 1990, s. 157; zob. też APPD, Tb 89, s. 59.

³⁶ T. Zych, 2008, s. 97–98; zob. też S. Stępnia, 2004b, s. 194; A. Majka, W. Majka, 2004, s. 30. Zniszczenia wojenne jakich doznał konwent w Tarnobrzegu przedstawił przeor O. Madura w piśmie z dnia 18 VII 1945 r. do Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie nr pisma L 18/945 oraz w dalszej korespondencji zabiegając o zwiększenie dotacji na remont APPD, Tb 147; zob. też APPD, Tb 89, s. 60–61, 64–66; APPD, Tb 84, s. 31–32; P. Bełch OP, 1966, s. 9–10; D. Komada, 1995, s. 23; A. Wiącek, 1995, s. 30; Z. Mazur OP, M. Rudnicka, 1990, s. 155, 157; APPD, Tb 147, s. 4–5.

³⁷ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD, S 44/4, mszps s. 10–11 [brak paginacji jednostki archiwalnej].*

³⁸ A. Majka, W. Majka, 2004, s. 30; T. Zych, 2004, s. 135.

Pittnera, który był następnie członkiem WiN-u³⁹. Jak podkreślał wybitny badacz zakonu dominikańskiego O. Zygmunt Mazur OP:

Akcje charytatywne konwentu mogły sprzyjać pomocy konspiracyjnej, jako jej wachlarz bezpieczeństwa. W połowie lipca 1944 r. konwent pomógł oddziałowi BCh „Czernika” w wywiezieniu cukru, zmagazynowanego przez Niemców w piwnicy klasztoru. Wiele emocji wywołała akcja AK, zakończona wykonaniem w kancelarii wyroku śmierci na konfidencie gestapo, który pracował w urzędzie parafialnym, a z obawy o swe bezpieczeństwo, nie opuszczał prawie zabudowań klasztornych, sypiając nawet w kancelarii⁴⁰.

Wybiegając w przyszłość, warto wspomnieć, że część spośród tarnobrzeskich dominikanów należała do Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, a w klasztorze ukrywano archiwum tej organizacji, opiekowali się nim O. Bronisław Pittner i O. Teofil Patynek⁴¹. Tarnobrzeski konwent stanowił jedną ze skrzynek kontaktowych WiN-u⁴². Obserwację przed planowaną przez podziemie w listopadzie 1944 r. akcją rozbicia więzienia, gdzie przetrzymywano akowców, prowadzono z wieży kościelnej oo. dominikanów⁴³.

W okresie poprzedzającym wkroczenie wojsk sowieckich na polskie tereny, w podziemiach tarnobrzeskiego klasztoru, z obawy przed nalotami ukrywało się około 1000 mieszkańców miasta⁴⁴. Zarządzany przez O. Madurę konwent

³⁹ W wykazie pt *OO. Dominikanie, którzy podczas wojny 1939–1945 r. pracowali w Tarnobrzegu* dodanym do kroniki klasztornej przy O. Bronisławie Pittnerze odnotowano: *od VIII 1942 – II 1946 należał do A.K. APPD*, Tb 89.

⁴⁰ Z. Mazur OP, M. Rudnicka, 1990, s. 165; odnośnie przeprowadzonego przez AK zamachu zob. *ibidem*, s. 175.

⁴¹ Zob. szerzej M. Miławicki OP., 2015, s. 38; zob. też *Raport roczny za okres 1 stycznia 1948–1 stycznia 1949 r. kierownika Sekcji II Wydziału III WUBP w Rzeszowie do naczelnika Wydziału II Departamentu III MBP w Warszawie, [początek stycznia 1949 r.]*, [w:] *Rozpracowanie i likwidacja rzeszowskiego Wydziału WiN w dokumentach UB (1945–1949)*, wybór, wstęp i opracowanie T. Balbus, Z. Nawrocki, Warszawa 2001, s. 312; M. Krzysztofiński, Z. Nawrocki, 2005, s. 42; G. Ostasz, 2005, s. 137, 139; M. Krzysztofiński, 2003, t. 19–20, s. 187, 191; *idem*, 2015, t. 103, s. 137; K. Kyc, 2012, s. 306–307; G. Ostasz, 2006, s. 606.

⁴² M. Kosior, 1995, s. 9.

⁴³ M. Roś, 1995, s. 16; K. Kyc, 2012, s. 307. Odnośnie warunków panujących w więzieniu zob. uwagi S. Burghardt, 2011, s. 131 i n.

⁴⁴ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 11 [brak paginacji jednostki archiwalnej]. „Przez okres tych ośmiu najgorętszych dni przebywało w klasztorze naszym około tysiąc ludzi, którzy kryjąc się na dolnych korytarzach, w piwnicach, oraz w podziemiach kościoła szukali tutaj schronienia przed gęsto padającymi na miasto pociskami artylerii sowieckiej (...) Powodem dla którego artyleria sowiecka tak silnie ostrzeliwała nasz kościół i klasztor, było to, że Niemcy stawiali swoje

dominikanów silnie angażował się w działalność charytatywną, rozdawnictwo posiłków początkowo dla rannych żołnierzy (1939), mieszkańców miasta, a następnie dla uchodźców⁴⁵. Od stycznia 15 stycznia 1940 r. pomoc rozszerzono na wysiedleńców z województwa poznańskiego. Dzieciom, jak odnotował Tadeusz Zych, wydano 23 253 obiadów. Do listy działań społecznych braci kaznodziejów dopisać można również pomoc finansową czy udostępnianie pomieszczeń klasztornych dla Polskiego Komitetu Opiekuńczego⁴⁶. Konwent dominikanów w Tarnobrzegu był ponadto miejscem pracy naukowej ks. Edmunda Majkowskiego kierownika Archiwum i Biblioteki Archidiecezjalnej w Poznaniu⁴⁷. Ojciec Madura, przebywając w Tarnobrzegu, pracował naukowo, korzystając ze zbiorów dzikowskich przez wieki gromadzonych przez rodzinę Tarnowskich⁴⁸. W obecności O. Madury oraz Stanisława Ordyka, ks. proboszcza Reginalda Jadownickiego i Bolesława Kolasińskiego Delegat Powiatowy RP Leonard Madej⁴⁹ ujawnił się przed wkraczającą Armią Czerwoną⁵⁰.

W czasie okupacji O. Madura rozpoczął prace nad edycją akt kapituł prowincjalnych, które znajdowały się w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Sam O. Madura po latach tak wspominał początek pracy nad tymi wyjątkowymi źródłami:

Pomimo trudnych warunków wojennych pracę moją rozpoczętą w r. 1940 nad opracowaniem akt kapituł prowincjalnych naszych prowincji, zawartych w różnych archiwach w kraju i za granicą, postanowiłem kontynuować. Pojechałem do Warszawy i tam dzięki uprzejmości dyrektora archiwum – Dr. Grycza otrzymałem

działa tuż obok naszego kościoła i w ogrodzie klasztornym, i stąd ostrzeliwali pozycje sowieckie, a następnie również dlatego ponieważ, jak to zeznał pewien pułkownik sowiecki, sowieci widząc taką wysoką wieżę kościelną, sadzili, że na niej znajduje się obserwator niemiecki. To jednak nie było prawdą, ponieważ podczas całej tej kampanii, ani jeden żołnierz niemiecki nie wszedł do klasztoru, ani na wieżę kościelną”. APPD, Tb 89, s. 66–67; APPD, Tb 84, s. 32–33; zob. też A. Majka, W. Majka, 2004, s. 30–31.

⁴⁵ Zob. szerzej wzmianki w kronice klasztornej APPD, Tb 89, s. 56; Z. Mazur OP, M. Rudnicka, 1990, s. 162–163; APPD, Tb 147, s. 7–9. Odnośnie sytuacji majątkowej konwentu zob. APPD, Tb 146.

⁴⁶ T. Zych, 2008, s. 218, 222. Zob. też apel ludności żydowskiej skierowany do biskupa sandomierskiego, który z prośbą o mediację zwrócił się do przeora dominikanów. Ibidem, s. 151–152.

⁴⁷ Ibidem, s. 67–68; odnośnie funkcjonowania biblioteki parafialnej zob. APPD, Tb 147, s. 6.

⁴⁸ T. Zych, 2008, s. 98, 241.

⁴⁹ Odnośnie tej postaci zob. S. Burghardt, 2011, s. 9 i n.

⁵⁰ Tarnobrzeg, 2010, s. 81; Delegat Rządu RP był jedną z pierwszych ofiar aresztowań dokonanych przez NKWD w powiecie tarnobrzesckim zob. M. Krzysztofiński, Z. Nawrocki, 2005, s. 29.

kodeks (rękopis) „Zbiór Kapituł Prowincji Polskiej od r. 1429”. Dr Grycz wypożyczył mi ten kodeks, na którym pracowałem obok SS. Wizytek (w tym budynku przylegającym do Uniwersytetu)⁵¹.

Jak podkreśla O. Jan Spież udało mu się przepisać akta powstałe do roku 1470, czym ocalił te bezcenne źródła przed zniszczeniem⁵².

Po II wojnie światowej O. Madura był przeorem w Gdańsku⁵³, Gidlach⁵⁴, Warszawie na Służewie⁵⁵. W 1950 r. odmówił pełnienia obowiązków przeora w Krakowie⁵⁶, sprawował także urząd regensa studium generalnego w Krakowie, został wybrany pierwszym przeorem odnowionego klasztoru św. Jacka w Warszawie⁵⁷. Należy nadmienić, że przebywając w Gdańsku, poszerzał swe zainteresowania naukowe i kontynuował prace nad edycją akt kapituł⁵⁸. Podjął się, jako pierwszy powojenny przeor, trudnego zadania odbudowy klasztoru św. Jacka w Warszawie zniszczonego w czasie Powstania Warszawskiego⁵⁹. W Gdańsku zadbał nie tylko o remont świątyni dominikańskiej, działał czynnie w Gdańskim Towarzystwie Naukowym⁶⁰. O. Madura decyzją władz prowincji został powołany do specjalnej komisji mającej na celu modernizację bibliotek zakonnych. W jej skład został powołany ponadto O. Paweł Kielar

⁵¹ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD, S 44/4, mszps s. 9* [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁵² J.A. Spież OP, 1995, s. 356; idem, 2006, s. 27–51, s. 31; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD, S 44/4, mszps s. 10* [brak paginacji jednostki archiwalnej]; APPD, S 44/30 a, s. 4; APPD, S 44/30 b, s. 5; APPD, S 44/108, s. 1; S. Stępnia, 2004 b, s. 192.

⁵³ *Catalogus*, 1946, s. 13; *Catalogus*, 1948, s. 28; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4; urząd pełnił do roku 1953 *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP*, s. 12, 14 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53; S. Stępnia, 2004 b, s. 192; Tarnobrzeg opuścił w II połowie stycznia 1946 r. APPD, Tb 89, s. 74.

⁵⁴ Od r. 1955 *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD, S 44/4, mszps s. 14* [brak paginacji jednostki archiwalnej]; S. Stępnia, 2004 b, s. 193.

⁵⁵ Od r. 1956 *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD, S 44/4, mszps s. 14* [brak paginacji jednostki archiwalnej]; S. Stępnia, 2004 b, s. 193.

⁵⁶ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4.

⁵⁷ *Catalogus*, 1959, s. 6; *Provinciae Poloniae Ordinis Praedicatorum catalogus conventum et fratrum*, s. 11; J.A. Spież OP, 1995, s. 356–357; S. Stępnia, 2004 b, s. 193.

⁵⁸ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD, S 44/4, mszps s. 14* [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁵⁹ *Księga Zmarłych braci i ojców Polskiej Prowincji Dominikanów (...) od 2 lipca 1927 roku*, wyd. III, s. 42; *Księga Zmarłych braci i ojców*, wyd. IV, s. 92.

⁶⁰ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 4.

i O. Tomasz Węgrzyniak⁶¹. Komisja podjęła decyzję o utworzeniu biblioteki studium w konwencie krakowskim oraz odrębnej biblioteki konwentu przeznaczonych dla pozostałych członków wspólnoty braci kaznodziejów⁶². O. Madura przez lata pełnił obowiązki wykładowcy w studium w Jarosławiu i Warszawie. W 1957 r. mianowano go proregensem studium generalnego, w 1958 r. został regensem studium w Krakowie⁶³. W tym samym roku zrezygnował z pełnienia obowiązków przeora w Warszawie na Służewie, skierowano go do Krakowa⁶⁴. W 1963 r. upłynęła sześćioletnia kadencja regensa studium generalnego, wówczas asygnowany został do Warszawy, gdzie objął funkcję przeora klasztoru św. Jacka⁶⁵. Zaledwie rok później udał się w podróż naukową do Włoch⁶⁶. Przebywając w Rzymie, pracował nad dziełem życia: *Aktami Kapituł Prowincji Polskiej*, mozolnie zbierał także mikrofilmy poloników⁶⁷. Powrócił do kraju w 1973 r., wówczas asygnowany był do konwentu krakowskiego⁶⁸, skąd po 5 latach został przeniesiony do Warszawy do klasztoru św. Jacka⁶⁹.

⁶¹ Odnośnie postaci O. Węgrzyniaka zob. szerzej C.J. Wichrowicz OP, 2012, mps, s. 555–556; *Księga Zmarłych (...)*, wyd. IV, s. 33–34.

⁶² Zob. szerzej D. Kuźmina, M. Habuda, 2011, s. 394.

⁶³ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 5; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 14–15 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁶⁴ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 5; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53.

⁶⁵ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 5. Odnośnie pełnienia obowiązków regensa zob. Świadcstwo prac z dnia 28 III 1960 r. APPD, S 44/1 a, [brak paginacji].

⁶⁶ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 5; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury OP APPD*, S 44/4, mszps s. 15 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁶⁷ „W Rzymie zamieszkałem w naszym klasztorze św. Sabiny, gdzie warunki pracy były doskonałe. Archiwum Generalne naszego Zakonu pełne materiału, pełne akt kapituł naszych prowincji, zmuszało mnie do ciągłej pracy. Dziennie pracowałem 8–11 godzin ślęcząc nad rękopisami nieraz bardzo trudnymi do odczytania. Równocześnie byłem penitencjariuszem w Bazylice Papale di Santa Maria Maggiore, zastępując jednego z chorych Ojców. Nieco później O. Generał zamianował mnie kapelanem i spowiednikiem sióstr naszego Zakonu – dominikanek klauzurowych w Marino (około 23 km od Rzymu). Teraz praca została skomplikowana, ponieważ wyjeżdżałem z Marino rano, a późnym wieczorem wracałem do Marino. Pracowałem nadal u św. Sabiny w Archiwum Generalnym oraz w Archiwum Watykańskim ...(...)” *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 15 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁶⁸ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 5; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 15 [brak paginacji jednostki archiwalnej]; *Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, 2001, s. 53; S. S. Stępnia, 2004b, s. 193.

⁶⁹ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 5.

Przez całe życie miał dwie pasje – historię oraz muzykę kościelną⁷⁰. Jako zakonnik odznaczył się pracą z młodzieżą, w tym celu zakładał chóry kościelne pw. św. Cecylii we Lwowie⁷¹ oraz przy kościele św. Mikołaja w Gdańsku⁷². Kierował chórmi w Tarnopolu⁷³, Krakowie⁷⁴, a w czasie wojny w Tarnobrzegu⁷⁵. Jego aktywność na tym polu została dostrzeżona przez władze państwowe – w 1938 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi⁷⁶. Będąc przeorem w Gdańsku wchodził w skład komisji egzaminacyjnej dla organistów, pełnił także funkcję przewodniczącego Stowarzyszenia Chórów Kościelnych⁷⁷.

Kwerenda naukowa w Rzymie w zbiorach AGOP (Archivio Generale Ordinis Praedicatorum) rozpoczęta w 1964 r. pozwoliła mu ukończyć, zapoczątkowane jeszcze w czasie wojny, prace związane z edycją akt kapituł prowincjalnych⁷⁸. „Dziełem jego życia są Akta Kapituł Prowincjalnych Prowincji Polskiej, Ruskiej i Litewskiej, Kongregacji św. Ludwika oraz Kongregacji bł. Czesława na Śląsku. Opracował także «Vademecum», czyli poradnik dla studiujących historię dominikanów w Polsce»⁷⁹. Jak zgodnie podkreślają współcześni ba-

⁷⁰ Ibidem, s. 6 i n. Naukę gry na fortepianie rozpoczął już w pierwszej klasie gimnazjum we Lwowie, jak sam odnotował „teorię muzyki i dyrygenturę studiowałem podczas pobytu we Wiedniu u profesora konserwatorium – p. Habla”, cyt. za *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 1 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁷¹ Zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 2 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁷² *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 13 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁷³ Założył Towarzystwo Oratoryjne w Tarnopolu. W czasie *Dni Podola* chór przezeń prowadzony występował w Tarnopolu i Zaleszczykach *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 6–7; „W 1938 r. na prośbę ówczesnego wojewody tarnopolskiego zorganizowałem regionalną transmisję radiową pt. *Dni Podola* z programem rozłożonym na d. 23, 24, 27 kwietnia 1938 r., oraz drugą pt. *Winobranie w Zaleszczykach* w d. 2 października 1938 r. z udziałem przedstawicieli podolskich uczonych, literatów, muzyków oraz zespołów chóralnych i orkiestralnych” cyt. za życiorysem z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji].

⁷⁴ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 2–3 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁷⁵ *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 7. Z chórem kościelnym koncertował w Tarnobrzegu, Sandomierzu i Stalowej Woli zob. życiorys z dnia 15 X 1945 r. APPD, S 44/4 [brak paginacji]; zob. też *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 10 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁷⁶ Zob. dyplom z dnia 3 XII 1938 r. nadający *Złoty krzyż zasługi* APPD, S 44/1 a, [brak paginacji]; J.A. Spieź OP, 1995, s. 357; *90-lecie urodzin O. Fabiana Madury*, s. 7.

⁷⁷ S. Stępnia, 2004b, s. 194.

⁷⁸ J.A. Spieź OP, 1995, s. 357.

⁷⁹ *Księga Zmarłych braci i ojców (...) od 2 lipca 1927 roku*, wyd. III, s. 42.

dacze wysiłek podjęty przy opracowaniu akt kapituł był nie do przecenienia. „Ogromny, wieloletni wysiłek O. Madury włożony w zebranie i opracowanie akt kapituł, źródeł o fundamentalnym znaczeniu dla poznania historii braci kaznodziejów w Polsce, zaowocował jak do tej pory jednym woluminem zbierającym te najstarsze, po XVI wiek włącznie. Reszta jest dostępna w maszynopisach i czeka na publikację”⁸⁰. O. Madura wielokrotnie podkreślał znaczenie tej kategorii źródeł. Warto przytoczyć jego słowa wypowiedziane w Lublinie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 20 marca 1954 r.

Ponieważ jednym z najważniejszych, a prawie niewykorzystanych źródeł tych dziejów, są bezsprzecznie Akta kapituł prowincjalnych, gdyż zawierają bogaty materiał biograficzny, dotyczą ówczesnych Prowincjałów, Przeorów, Regensów Studium, profesorów, kaznodziejów itp., a przytem kreślą sylwetkę ówczesnych ludzi, poziom ich życia intelektualnego, opisują ich zwyczaje, zalety i błędy, oraz rozwój i dekadencję ówczesnego życia zakonnego w Polsce – wobec tego, chcąc ułatwić historykom i uczonym dokładne poznanie dziejów prowincji dominikanów polskich, postanowiłem opracować przede wszystkim Akta Kapituł Prowincji polskiej, jako główne źródło historii naszej Prowincji⁸¹.

O. Madura pod koniec życia utracił wzrok⁸², mimo to próbował dalej pracować naukowo nad aktami kapituł w rzymskich archiwach, do których po raz ostatni pojechał w 1980 r.⁸³ Zmarł 25 lipca 1989 r. w Warszawie w wieku 97 lat⁸⁴. Podczas uroczystości pogrzebowej przedstawiciele prowincji podkreślali trud włożony w przekazywanie wiedzy o przeszłości zakonu kolejnym pokoleniom Dominikanów, a także:

za konkretne dzieło jego życia, które po sobie pozostawił (a nad którym ślęczał przez z górą 40 lat). Tym dziełem są tzw. „Akta Kapituł Prowincjalnych” (...) Dzieło unikalne w skali całego Zakonu. Pozostało w maszynopisie 8 tomów. Poświęcił mu wszystkie wolne chwile, uciulane pieniądze, wreszcie swoje zdrowie. A nie obeszło się bez goryczy. W 1944 roku ślęczał tygodniami w Bibliotece Miejskiej na Krakowskim Przedmieściu (w budynku przy Uniwersytecie) i ołówkiem przepisywał cenny rękopis pt. „Zbiór Kapituł Prowincji Polskiej od roku 1429”. Doszedł do

⁸⁰ H. Gapski, 2006, s. 55.

⁸¹ APPD, S 44/30 a, s. 1; zob. też APPD, S 44/30 b, s. 2.

⁸² O kolejnych operacjach oczu wspominał w korespondencji z Czesławem Blicharskim, pomimo stopniowej utraty wzroku O. Madura uczestniczył w 1988 r. w odsłonięciu posągu Matki Boskiej w kościele dominikańskim zob. C. Blicharski, 2013, s. 389.

⁸³ *Wspomnienie Ojca Fabiana Romana Madury*, s. 15 [brak paginacji jednostki archiwalnej].

⁸⁴ *Księga Zmarłych braci i ojców (...) od 2 lipca 1927 roku*, wyd. III, s. 42.

r. 1470. Zbliżało się Powstanie. Musiał przerwać pracę. A w czasie powstania rękopis spłonął⁸⁵.

Pomimo że jego dorobek naukowy⁸⁶ nie jest imponujący, jeśli chodzi o liczbę publikacji, należy nadmienić, że jego trud badawczy umożliwił rzeszy badaczy prace nad poznaniem przeszłości zakonu dominikańskiego. Zgromadzone przezeń materiały były podstawą pracy wielu historyków jeszcze zanim udało się je ogłosić drukiem w 1972 r. Jeden z najwybitniejszych współczesnych badaczy zakonu dominikańskiego w Polsce prof. Jerzy Kłoczowski dzięki uprzejmości O. Madury mógł zapoznać się z wynikami jego badań. Jak nadmienia prof. Kłoczowski „Bardzo wcześnie O. Fabian Madura OP udostępnił mi cenne odpisy akt kapituł prowincjalnych polskich dominikanów z XV–XVI wieku, które zdążył wykonać przed ich zniszczeniem w Warszawie 1944 r. Akta te opublikował dopiero w 1972 r., ale wcześniej mogłem je już zużytkować w wielu pracach”⁸⁷. Zagadnienia omawiane w czasie kapituł prowincjalnych były wielokrotnie analizowane przez wspomnianego prof. Kłoczowskiego⁸⁸. W oparciu między innymi o ich lekturę sformułował niezwykle istotne wnioski, jak również wysunął ważne postulaty badawcze związane np. z funkcjonowaniem okręgów klasztornych w dawnej Rzeczypospolitej⁸⁹, omówił kwestie reformy polskiej prowincji dominikańskiej w XV–XVI wieku⁹⁰. To dzięki lekturze akt kapituł z okresu nowożytnego, które zostały przygotowane do druku przez Ojca Madurę, udało się poznać mechanizmy rządzące prowincją polską w tym okresie. Wyniki badań prof. Kłoczowskiego wypełniły dotkliwą lukę, w ciągle słabo rozpoznanym okresie historii braci kaznodziejów⁹¹. Badacz wie-

⁸⁵ Zob. *Podziękowania wygłoszone podczas pogrzebu Ojca Madury APPD*, Pp 597/183.

⁸⁶ Zob. szerzej wykaz publikacji O. Madury: J.A. Spież OP, 1995, s. 357.

⁸⁷ J. Kłoczowski, 2008 i, s. 12. Zob. wzmiankę o udostępnieniu przez O. Madurę odpisu akt kapituł w pracach: J. Kłoczowski, 2008c, przypis nr 7 s. 162; idem, 2008d, przypis nr 1, s. 279; idem, 2008j, przypis nr 27, s. 298; idem, 2008f, przypis nr 1, s. 346; idem, 2008h, przypis nr 3, s. 365; „W wyniku wieloletniej, bardzo żmudnej kwerendy w kraju i za granicą Madura zebrał całość dostępnych dziś w rękopisach oraz w zachowanych drukiem akt kapituł prowincjalnych zarówno dla prowincji polskiej, jak i litewskiej oraz ruskiej. Korzystam tu z materiałów przygotowanych do druku, do którego oby jak najszybciej można było przystąpić, kontynuując zaczęte już z wielkim pożytkiem wydawnictwo: *Acta capitulorum* (dla lat 1225–1600)”. J. Kłoczowski, 2008b, przypis nr 2, s. 439.

⁸⁸ Zob. przykładowo tekst J. Kłoczowskiego, 2008a, s. 128 i n. wraz z ekskursem: *Pomorze i Prusy w polskiej prowincji w wiekach XIV–XVI* ibidem, s. 143–150.

⁸⁹ J. Kłoczowski, 2008e, s. 179 i n.

⁹⁰ Idem, 2008g, s. 187 i n.

⁹¹ Idem, 2008f, s. 346–352; idem, 2008b, s. 439–444.

lokrotnie podkreślał wagę i znaczenie akt kapituł w poznawaniu przeszłości zakonu, jak również pracy O. Madury: „Podnieść trzeba wielką wagę wydawnictwa nie tylko dla historii dominikanów, ale i dla kraju”⁹². Z przykrością należy zaznaczyć, że spośród zgromadzonych i przygotowanych przez O. Madurę do druku materiałów ukazał się tylko jeden tom obejmujący akta kapituł do roku 1600. Pomimo niezwykle pozytywnych recenzji wydawniczych⁹³, w których podkreślano znaczenie i wagę wspomnianych materiałów, nie zrealizowano druku kolejnych tomów. W recenzji wydawniczej (maj 1975) tomu II akt kapituł prof. Kłoczowski podkreślał, że

znaczenie publikacji tego rodzaju jest bardzo poważne, i wybiega daleko poza sam zakon dominikański. Nauka historyczna w Polsce i gdzie indziej (łacina!) uzyska dzięki publikacji nowe, prawie zupełnie dotąd dla XVII w. nieznanne i niewykorzystane w badaniach źródło. Wydawnictwo jest dziełem kilkudziesięciu lat niezmordowanej pracy Wydawcy, który przeprowadził bardzo wnikliwą kwerendę we wszystkich prawie, dostępnych mu, archiwach i bibliotekach polskich oraz bardzo wielu zagranicznych, zwłaszcza rzymskich. W ciągu wielu kolejnych generacji nie znajdzie się z pewnością człowiek tak zapalony i skoncentrowany na tej jednej sprawie⁹⁴.

Zapoczątkowany przez O. Madurę program edycji akt kapituł prowincjalnych został w ostatnich latach podjęty⁹⁵, zwłaszcza przez przedstawiciela kolejnego pokolenia dominikańskich historyków – O. Tomasza Gałuszkę, który w swych erudycyjnych pracach w znaczący sposób uzupełnił wiedzę o najstarszych aktach kapituł prowincjalnych w Polsce, oddał w ręce badaczy nieznanne dotąd materiały⁹⁶. Dzięki ogłoszonym drukiem rozprawom znaczenie tej

⁹² Idem, 2008, przypis nr 8, s. 434.

⁹³ Zob. też recenzję I tomu akt kapituł J. Płocha, „Archeion”, 1976, t. LXIV, s. 225–229 APPD, S 44/57; w spuściznie O. Madury jest przechowywany odpis artykułu recenzyjnego podkreślającego znaczenie edycji O. Madury zob. M. Młotek, 1974, s. 1–3.

⁹⁴ APPD, S 44/55, s. 1. W *Uwagach o edycji O. Fabiana Madury OP: Acta capitulorum provinciae Poloniae ordinis praedicatorum, vol. II a. 1603–1700* prof. Aleksander Gieysztor podniósł oprócz wyjątkowo drobiazgowej kwerendy zrealizowanej przez wydawcę także jego doskonałą znajomość łaciny kościelnej, zwrócił jednakże uwagę na pewne niekonsekwencje edytorskie odnośnie poprawiania nazw osobowych i miejscowych zob. APPD, S 44/58 a, s. 1–2; kolejny recenzent (10 VI 1975 r.) doc. dr Waław Korta uwypuklił specyficzne podejście edytora O. Madury, który komentarze w swej edycji sporządzał w języku łacińskim jednakże kończąc swe uwagi zaznaczył: *Kończąc swoje ogólne uwagi, pragnę jeszcze raz podnieść wagę i wysoki poziom edytorski prezentowanego tomu*. APPD, S 44/59, s. 1–2.

⁹⁵ M. Zdanek, 2010, s. 263–276.

⁹⁶ T. Gałuszka OP, 2013b, s. 105–120; idem, 2013a, t. 79, s. 119–145; idem, 2014, 2014, s. 360–369.

kategorii źródeł w poznaniu przeszłości zakonu braci kaznodziejów zostało znacząco podkreślone.

Sygnalizując znaczenie dorobku naukowego O. Madury, należy podkreślić nie tylko monumentalny program edycji akt kapituł, który tkwi w maszynopiśmie w przebogatej Bibliotece Dominikanów w Krakowie, lecz także zgromadzone przezeń wypisy zamieszczone w tzw. suplementach. Tomy wspomnianych suplementów zawierają bezcenny materiał zgromadzony przez O. Madurę w czasie kwerend w AGOP w Rzymie. Znaczenie tej kategorii źródeł dostrzegł J. Kłoczowski zaznaczając, że materiał, zawierający wyciągi z akt urzędowych generałów zakonu oraz prokuratorów zakonnych, jest wyjątkowo ważny dla dziejów prowincji polskiej⁹⁷. Materiał zawarty w suplementach dla badaczy zajmujących się prozopografią stanowi prawdziwą kopalnię informacji⁹⁸. Ojciec Madura zdawał sobie sprawę z wagi i znaczenia opracowanych przezeń źródeł. Przekazując 11 grudnia 1980 r. do zbiorów Archiwum Prowincji maszynopis przygotowanych do druku akt kapituł prowincjalnych, fotokopie tomów, nadmienił wówczas:

Ponieważ dzieło to kosztowało mnie 40 lat b. żmudnej i ciężkiej pracy, przy innych odpowiedzialnych obowiązkach, nie chciałem aby zebrane materiały, jedne z głównych źródeł do historii naszych Prowincji i Kongregacji bezpowrotnie zaginęły, dlatego złożyłem je w archiwum naszej Prowincji (...) Ufam, że w przyszłości, przy sprzyjających warunkach, praca ta okaże się drukiem ku chwale naszej Prowincji i na pożytek historyków, zajmujących się dziejami naszych Prowincji i Kongregacji⁹⁹.

Omawiając dorobek naukowy, warto także podkreślić znaczenie artykułu przybliżającego zasób AGOP w Rzymie¹⁰⁰, stanowi on bezcenne źródło informacji ułatwiających badaczom poruszanie się wśród dość przestarzałych katalogów tego archiwum. Nie można także pominąć wydanej przezeń pracy *Vademecum. Wstępne informacje dla studiów nad historią dominikanów w Polsce* (Warszawa 1979)¹⁰¹ oraz pomniejszych szkiców przedstawiających dzieje konwentu św.

⁹⁷ J. Kłoczowski, *Kapituły polskiej prowincji dominikańskiej*, przypis nr 8, s. 434.

⁹⁸ Zob. przykładowo ustalenia W. Szymborski, 2014, s. 239–260.

⁹⁹ Protokół zdawczo-odbiorczy z dnia 11 XII 1980 r. APPD, S 44/1 a, [brak paginacji].

¹⁰⁰ F.R. Madura, 1978, s. 297–307. Zob. też notatki odnoszące się do poloników znajdujących się w AGOP APPD, S 44/116; idem, 1983, s. 185–193.

¹⁰¹ W spuściźnie Ojca Madury znajduje się kilka wersji tej pracy, zob. egzemplarz uzupełniony i poprawiony APPD, S 44/16 c. Zob. też informacje o przekazaniu *Vademecum* do druku w *Pontificum Institutum Studiorum Ecclesiasticorum w Rzymie* APPD, S 44/1 a, [brak paginacji]; por. list Ojca Madury do Prowincjała z dnia 21 VIII 1978 r. w sprawie druku *Vademecum* w Rzymie APPD, Pp 597/183.

Mikołaja w Gdańsku i św. Jacka w Warszawie¹⁰². *Vademecum...*, którego celem było przybliżenie najważniejszych wydarzeń związanych z dziejami braci kaznodziejów tak, aby, jak określił to autor, „ułatwić pracę młodym historykom, a zwłaszcza studentom historii dominikanów polskich w ich kwerendach archiwalnych”¹⁰³, to praca wyjątkowo ważna. Zawiera bowiem nie tylko skrótowy rys historyczny przybliżający genezę i dzieje dominikanów, liczne wykazy w tym np. listę prowincji, świętych dominikańskich, wykazy kapituł prowincjalnych, wykazy klasztorów powstałych w Polsce, informacje o papieżach, władcach Polski, a także skrótowe przybliżenie dziejów dominikanów i dominikanek w Polsce. Ponadto posiada rozbudowany wykaz źródeł do dziejów dominikanów znajdujący się w bibliotekach i archiwach polskich oraz zagranicznych uzupełniony o zestawienie źródeł wydanych drukiem¹⁰⁴.

Na przykładzie rozpraw dotyczących Gdańska i Warszawy ukazać można niezwykle drobiazgowość i skrupulatność badawczą O. Madury. W jego spuściznie odnaleźć można rozmaite wersje tegoż samego tekstu, z rękopiśmieniowymi adnotacjami czy uzupełnieniami, które ukazują jego technikę pracy – nieustanne przepracowywanie i poprawianie wydawałoby się już gotowych do druku prac¹⁰⁵.

Warte odnotowania są także jego zainteresowania historią sztuki. O. Madura w toku swych rozlicznych podróży naukowych zgromadził imponującą kolekcję przeźroczy dokumentujących poszczególne zabytki¹⁰⁶. W maszynopiśmie pozostawił wykłady ze sztuki sakralnej¹⁰⁷, jak również liczne wspomnienia

¹⁰² 90-lecie urodzin O. Fabiana Madury, s. 6.

¹⁰³ APPD, S 44/16 c, s. 2.

¹⁰⁴ Zob. szerzej APPD, S 44/16 c, s. 106–157, spośród archiwów i bibliotek położonych poza Polską autor omówił zbiory znajdujące się w: Lwowie, Paryżu, Rzymie.

¹⁰⁵ Zob. szerzej kopie pracy dotyczącej kościoła św. Jacka w Warszawie: APPD, S 44/40; S 44/42 a; S 44/42 b; S 44/42 c. Por. *Krótką historię kościoła św. Jacka w Warszawie* APPD, S 44/43 a. Zob. szerzej wydanie pracy Ojca Madury: *Kościół świętego Jacka w Warszawie*, Warszawa [1962], Biblioteka Kolegium oo. Dominikanów w Krakowie, sygn 223210. Praca ta ukazała się także w większym formacie, zob. Biblioteka Kolegium oo. Dominikanów w Krakowie, sygn 31627. W spuściznie naukowej znajdują się także notatki i wypisy ze źródeł do przyszłych tekstów np. wypisy odnoszące się do *Pomników znajdujących się w kościele św. Jacka* APPD, S 44/133.

¹⁰⁶ Zob. przykładowo protokół zdawczo-odbiorczy (z dnia 16 VI 1986 r.), w którym Ojciec Madura przekazał konwentowi św. Jacka w Warszawie zbiór przeźroczy ukazujący zabytki architektoniczne i sztuki sakralnej APPD, S 44/1 a, [brak paginacji]. Zob. też protokół zdawczo-odbiorczy z dnia 4 VIII 1983 r. APPD, S 44/1 a, [brak paginacji].

¹⁰⁷ Zob. przykładowo protokół z dnia 22 IV 1986 r. przekazania do archiwum prowincji w Krakowie maszynopisu akt kapituł, *Vademecum studiów dotyczących ko-*

spisane podczas podróży zagranicznych, jak sam to ujął: „(...) zbiór nie jest pomyślany jako przewodnik po różnych krajach i miastach, ani jako popisywanie się znajomością zagranicznych krajów – ale celem tego zbioru jest podzielenie się ze swoimi Braćmi zakonnymi wrażeniami artystycznymi z okazji zwiedzenia tych wspaniałych zabytków sztuki sakralnej”¹⁰⁸.

W spuściźnie O. Madury znajdują się maszynopisy tekstów przygotowanych do druku, a przedstawiające nader istotny aspekt, jakim były studia zagraniczne podejmowane przez dominikanów z polskiej prowincji¹⁰⁹. Warto podkreślić, że jak dotąd dysponujemy zaledwie jednym tekstem, który kompleksowo przybliżył studia polskich dominikanów w zagranicznych ośrodkach¹¹⁰. Badacze najwięcej uwagi poświęcają początkowym kartom z przeszłości uczelni dominikańskich, trend ten dotyczy zarówno polskich, jak i zachodnioeuropejskich badań¹¹¹. Szkice O. Madury zasługują na uwagę, gdyż powstały dzięki wnikliwej kwerendzie w rzymskich archiwach i bibliotekach tak pieczołowicie przebadanych przy okazji opracowywania akt kapituł prowincjalnych. Pierwszy z nich poświęcony został: *Dominikanom polskim na studiach w Kolegium św. Tomasza z Akwinu w Rzymie w latach 1603–1643 i 1742–1792*, powstał jako uzupełnienie spisu opracowanego przez O. Roberta Świętochowskiego i O. Adama Chruszczewskiego¹¹². Następnie w spuściźnie figuruje tekst dotyczący *Dominikanów polskich odbywających swe studia na Uniwersytecie Padewskim w latach 1592–1745*¹¹³, jako trzeci artykuł odnaleźć możemy: *Dominikanów polskich na Studium Generalnym w Bolonii w latach 1601–1639 i 1684–1769*¹¹⁴. W drugim przypadku O. Madura na podstawie edycji Henryka Barycza, dotyczącej metryki nacji polskiej na Uniwersytecie Padewskim wydanej w 1971 r. sporządził: „(...) alfabetyczny spis tych dominikanów, którzy po powrocie do kraju objęli stanowiska wykładowców na Studium Generalnym dominikańskim w Krakowie i Warszawie i odegrali ważną rolę w dziejach dominikanów w Polsce”¹¹⁵. Ostatni z tekstów oparty na wnikliwej lekturze ar-

ściola św. Jacka w Warszawie i św. Mikołaja w Gdańsku oraz tomu *wykładów o sztuce kościelnej (architektura)* APPD, S 44/1 a, [brak paginacji].

¹⁰⁸ Zob. wstęp do pracy: *Wspomnienia i refleksje z podróży zagranicznych (Włochy, Anglia, Francja, Hiszpania) w latach 1965–1967*. Rzym sierpień 1978 APPD, Pp 597/183.

¹⁰⁹ Ojciec Madura uzupełniał te szkice w 1977 r. zob. *Sprawozdanie z pracy naukowej w r. 1977 z dnia 1 XII 1977 r.* APPD, S 44/1 a, [brak paginacji].

¹¹⁰ R. Świętochowski OP, A. Chruszczewski, 1975, s. 467–572.

¹¹¹ Zob. szerzej przegląd literatury W. Szymborski, 2012, s. 195–198.

¹¹² APPD, S 44/25, s. 5.

¹¹³ APPD, S 44/26. Tekst ukończony został w 1981 r., ibidem, s. 10.

¹¹⁴ APPD, S 44/27.

¹¹⁵ APPD, S 44/26, s. 1.

chiwaliów z klasztoru bolońskiego i zbiorów archiwum watykańskiego zasługuje na szczególną uwagę. Po erudycyjnym wstępie O. Madura w kolejności alfabetycznej wymienił studentów dominikańskich¹¹⁶. Zarówno w przypadku wykazu studentów przebywających w Rzymie, jak i Bolonii zabrakło bliższych o nich informacji, Ojciec Madura drobiazgowo wymienił nazwiska i daty studiów. Należy zaznaczyć, że niejednokrotnie próba identyfikacji była niezwykle złożona, albowiem dysponujemy enigmatycznym wpisem np. Tomasz z Krakowa przyjęty na studia 16 sierpnia 1602 r. w Bolonii¹¹⁷. Teksty te w pełni zasługują na opublikowanie, ich druk wypełniłby dotkliwą lukę odnoszącą się do dziejów intelektualnych polskiej prowincji¹¹⁸. Teksty i notatki O. Madury ukazują jak szerokie horyzonty badawcze miał ten niestrudzony edytor akt kapituł prowincjalnych. Prowadząc drobiazgową kwerendę, na marginesie swych głównych zainteresowań, przygotowywał wstępne wykazy przeorów¹¹⁹ przykładowo odnalazł maszynopis łaciński zawierający wykaz przeorów konwentu w Jarosławiu, który przetłumaczył i poprzedził krótkim wstępem¹²⁰, a także spis prowincjałów¹²¹. Pozostawił także liczne odpisy rękopisów ze zbiorów AGOP w Rzymie, przykładowo wynotował wykazy braci z poszczególnych konwentów¹²² oraz prowincji¹²³. Spisy te najlepiej ilustrują metodę pracy O. Madury. Zostały sporządzone w kilku kopiach, co było często praktykowane przezeń.

¹¹⁶ APPD, S 44/27, s. 6 i n.

¹¹⁷ APPD, S 44/27, s. 7.

¹¹⁸ Teksty są przygotowane do druku przez piszącego te słowa.

¹¹⁹ Zob. szerzej APPD, S 44/98 przygotowane wstępne wykazy nie zawierają odwołań bibliograficznych, nie wiadomo także czy O. Madura opracował je w oparciu jedynie o przygotowywaną edycję akt kapituł czy kwerendę źródłową objął także inne archiwalia. Zob. też wykaz przeorów konwentu warszawskiego sporządzony w identycznej formie jak powyżej APPD, S 44/130, s. 1–3. W dalszej części O. Madura przygotował krótką charakterystykę poszczególnych przeorów sporządzoną w oparciu o przechowywany w Bibliotece Narodowej w Warszawie *Annales Conventus Varsaviensis Ordinis Praedicatorum* s. 4 i n.

¹²⁰ Zob. szerzej informacje bibliograficzne APPD, S 44/38, s. 5.

¹²¹ Zob. szerzej APPD, S 44/106. Jak zaznacza wykaz sporządzony został w oparciu o pracę F. Nowowiejskiego, 1752, s. 148–160.

¹²² Zob. szerzej przykładowe prace: wykaz braci znajdujących się w konwencie krakowskim w 1756 r. APPD, S 44/125.

¹²³ Zob. APPD, S 44/139 – *Catalogus Fratrum Ord. Praed. provinciae Lithuaniae et Russiae serie alphabetica Anno 1861 dispositus* rękopis ze zbiorów AGOP, sygn XIII 91800. Zob. też XVIII katalog braci z prowincji litewskiej będący odpisem jednego z rękopisów ze zbiorów AGOP: APPD, S 44/149; *Catalogus Patrum et Fratrum ac Monialium S. O. Praed. Provinciae Poloniae in annum 1857 conscriptus* APPD, S 44/152 na ostatniej karcie odręcznie odnotowano sygnaturę oryginału AGOP XIII 88400.

Przeglądając jego spuściznę, natrafić można na kilka maszynopisów tej samej pracy, część z nich posiada odręczne poprawki i adnotacje wymownie świadczące, że Ojciec ciągle pracował i uzupełniał swe prace. Jego życie upłynęło na pieczołowitym i skrupulatnym odpisywaniu niezliczonych akt kapituł prowincjalnych, z tego monumentalnego dzieła korzystają po dziś dzień rzesze badaczy. Należy podkreślić niestrudzoną energię, jaką musiał odznaczać się ten zakonnik, nie tylko pracował naukowo, jako edytor i wykładowca, był także doskonałym administratorem powierzonych mu konwentów. Najwymowniej świadczą o tym dokonania z czasów sprawowania przeorstwa w Tarnobrzegu czy Warszawie.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie:

Tb 84 *Liber Consiliorum Conventus Dzikoviensis ab A. D. 1938–1949.*

Tb 89 *Kronika Konwentu Tarnobrzeg od 1909 r.*

Tb 146 *Inwentarz Probostwa OO. Dominikanów w Tarnobrzegu podczas trzylecia administracji O. Fabiana Madury w latach 1942–1945.*

Tb 147 *Sprawa zniszczeń wojennych kościoła i klasztoru OO. Dominikanów w Tarnobrzegu w latach 1939–1944 i starania o ich odbudowę.*

Akta osobowe

O. Fabian (Roman) Madura Pp 597/183

Spuścizna Ojca Fabiana Madury:

S 44/1 a; S 44/3; S 44/4; S 44/16 c; S 44/25; S 44/26; S 44/30 a; S 44/30 b; S 44/38; S 44/40;

S 44/42 a; S 44/42 b; S 44/42 c; S 44/55; S 44/57; S 44/58 a; S 44/59; S 44/60; S 44/98; S 44/106

S 44/108; S 44/116; S 44/130; S 44/133; S 44/139; S 44/149; S 44/152

Materiały niepublikowane w zbiorach Biblioteki OO. Dominikanów w Krakowie:

90-lecie urodzin O. Fabiana Madury, „Biuletyn Informacyjny Polskiej Prowincji Dominikanów”, R. XVI: 1982, nr 5, mszps w zbiorach Biblioteki OO. Dominikanów w Krakowie B-78, s. 3–7.

Bełch Pius OP, *Kościół OO. Dominikanów w Tarnobrzegu*, Tarnobrzeg 1966, mszps Biblioteka Dominikanów w Krakowie, sygn. 34255.

Księga Zmarłych braci i ojców Polskiej Prowincji Dominikanów p.w. św. Jacka Odrowąza od 2 lipca 1927 roku, czyli od restaurowania Polskiej Prowincji przez Generała Zakonu, wyd. III, Warszawa 2000, mszps w zbiorach Biblioteki OO. Dominikanów w Krakowie B-34511.

Księga Zmarłych braci i ojców Polskiej Prowincji Zakonu Kaznodziejskiego czyli Dominikanów od 2 lipca 1927 roku, czyli od restaurowania polskiej prowincji, wyd. IV, Warszawa 2007, mszps w zbiorach Biblioteki OO. Dominikanów w Krakowie B-245595.

Provinciae Poloniae Ordinis Praedicatorum catalogus conventum et fratrum. Status pro die 1 ianuarii 1976, Varsaviae bd, mszps w zbiorach Biblioteki Dominikanów w Krakowie sygn B-244125 (1976).

Wichrowicz C.J. OP, *Słownik polskich pisarzy dominikańskich*, wyd. II, Kraków 2012.

Opracowania

Autobiografia. Z ojcem Joachimem Badenim rozmawiają Artur Sporniak i Jan Strzałka, Kraków 2014.

Blicharski C., 1993, *Tarnopol w latach 1809–1945 (od epizodu epopei napoleońskiej do wypędzenia)*, Biskupice.

Blicharski C., 2013, *W służbie mojej małej ojczyźnie Tarnopolem zwanej*, Kraków.

Brzeziński M., 2015, *Pasja Michała. Życie i męczeńska śmierć bł. Michała Czartoryskiego* OP, Poznań.

Brzozecki S. OP, 2007, *Historiografia dominikańska w czasach nowożytnych (XVII–XIX w.)*, [w:] *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. VI, red. J. Walkusz, Lublin, s. 15–24.

Burghardt S., 2011, *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Tarnobrzegu w latach 1944–1956*, „Tarnobrzskie Zeszyty Historyczne”, 36, s. 5–7.

Catalogus conventum ac domorum necnon fratrum et sororum Provinciae Poloniae S. Hyacinthi Sacri Ordinis Praedicatorum, Cracoviae 1948.

Catalogus conventum ac domorum sacri ordinis praedicatorum almae provinciae S. Hyacinthi in Polonia pro anno Domini 1925, Leopoli [bd].

Catalogus conventum fratrum et sororum Provinciae Poloniae s. Hyacinthi Sacri Ordinis Praedicatorum, Cracoviae 1959.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae poloniae sacri ordinis praedicatorum anno Domini 1928, Leopoli 1928.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1933, Leopoli 1933.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1934, Leopoli 1934.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1935, Leopoli 1935.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1936, Leopoli 1936.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1937, Leopoli 1937.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1938, Leopoli 1938.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1939, Leopoli 1939.

Catalogus fratrum ac sororum provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1946, Cracoviae 1946.

Catalogus fratrum ac sororum Provinciae S. Hyacinthi in Polonia sacri ordinis praedicatorum pro Anno Domini 1929, Leopoli 1929.

- Catalogus fratrum ac sororum Provinciae S. Hyacinthi in Polonia Sacri Ordinis Praedicatorum almae pro Anno Domini 1930, Leopoli 1930.*
- Catalogus fratrum ac sororum Provinciae S. Hyacinthi in Polonia Sacri Ordinis Praedicatorum almae pro Anno Domini 1931, Leopoli 1931.*
- Catalogus fratrum ac sororum provinciae sancti Hyacinthi in Polonia Sacri Ordinis Praedicatorum Anno Domini 1932, Leopoli 1932.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Regno Galiciae et Lodomeriae Magnoque Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1910, Leopoli 1909.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Regno Galiciae et Lodomeriae Magnoque Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1911, Leopoli 1910.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Regno Galiciae et Lodomeriae Magnoque Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1912, Leopoli 1911.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Regno Galiciae et Lodomeriae Magnoque Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1914, Leopoli 1913.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Regno Galiciae et Lodomeriae Magnoque Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1917, Leopoli 1917.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Regno Galiciae et Lodomeriae Magnoque Ducatu Cracoviensi pro Anno Domini 1918, Leopoli 1918.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Polonia pro Anno Domini 1919–I V., Leopoli 1919.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum almae Provinciae S. Hyacinthi in Polonia pro Anno Domini 1920, Leopoli 1920.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum provinciae S. Hyacinthi in Polonia anno Domini 1926, Leopoli 1926.*
- Catalogus fratrum ac sororum Sacri Ordinis Praedicatorum Provinciae S. Hyacinthi in Polonia pro Anno Domini 1927, Leopoli 1927.*
- Catalogus fratrum Provinciae Poloniae Sacri Ordinis Praedicatorum anno Domini 1942, bmv*
- Catalogus generalis Ordinis Praedicatorum, Romae 1967.*
- Dzwonkowski R. SAC, 2003, *Leksykon duchowieństwa Polskiego represjonowanego w ZSRR 1939–1988*, Lublin.
- Gałuszka T. OP, 2013a, *Fragment akt kapituły prowincjalnej dominikanów polskich z lat dziewięćdziesiątych XIV wieku. Studium historyczne i edycja tekstu*, „Roczniki Historyczne”, 79, s. 119–145.
- Gałuszka T. OP, 2013b, *Fragmety czternastowiecznych akt kapituł prowincjalnych dominikanów polskich w zbiorach Bayerische Staatsbibliothek w Monachium. Kapituła prowincjalna w Opatowcu w 1384 roku*, „Studia Źródłoznawcze”, 51, s. 105–120.
- Gałuszka T. OP, 2014, *Fragment czternastowiecznych akt kapituły prowincjalnej dominikanów polskich ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (I F 640)*, [w:] *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane Profesor Marii Koczerskiej*, red. S. Gawlas, K. Gołąbek, M.A. Janicki, R. Michałowski, M. Piber-Zbieranowska, P. Węcowski, Warszawa, s. 360–369.

- Gapski H., 2006, *Badania nad przeszłością dominikanów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Próba bilansu*, [w:] *Dzieje Dominikanów w Polsce XIII–XVIII wiek. Historiografia i warsztat badawczy historyka*, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, J. A. Spież OP, Lublin, s. 53–67.
- Grzegorzczak J., 2007, *O bogatym młodzieńcu, który nie odszedł zasmucony. Bł. Michał Czartoryski (1897–1944)*, Kraków.
- Kłoczowski J., 2008a, *Dominikanie polscy nad Bałtykiem w stuleciach XIV–XVI*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 99–126.
- Kłoczowski J., 2008b, *Kapituły polskiej prowincji dominikańskiej w czasach saskich (1697–1772/1773)*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 439–444.
- Kłoczowski J., 2008c, *Kaznodziejstwo w zakonie braci kaznodziejów (ze stosunków narodowościowych na Śląsku w XV i początkach XVI wieku)*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 159–177.
- Kłoczowski J., 2008d, *Kształcenie w polskiej prowincji dominikańskiej w początkach XVI wieku*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 279–292.
- Kłoczowski J., 2008e, *Okręgi klasztorne w polskiej prowincji dominikańskiej w średniowieczu*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 179–186.
- Kłoczowski J., 2008f, *Polska prowincja dominikańska za Zygmunta Augusta w świetle akt kapituł prowincjalnych*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 346–352.
- Kłoczowski J., 2008g, *Reforma polskiej prowincji dominikańskiej w XV–XVI w.*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 187–214.
- Kłoczowski J., 2008h, *Wielki zakon XVII-wiecznej Rzeczypospolitej u progu swego rozwoju. Dominikanie polscy w świetle wizytacji generalnej z lat 1617–1619*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 363–430.
- Kłoczowski J., 2008i, *Wstęp*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań.
- Kłoczowski J., 2008j, *Ze związków Polski z krajami zachodnimi u schyłku średniowiecza. Studia zagraniczne dominikanów prowincji polskiej*, [w:] idem, *Polska prowincja dominikańska w średniowieczu i Rzeczypospolitej obojga (wielu) narodów*, Poznań, s. 293–327.
- Komada D., 1995, *Założenie kościelno-klasztorne zakonu kaznodziejskiego w Tarnobrzegu*, „Tarnobrzegskie Zeszyty Historyczne”, 10, s. 15–26.
- Koncerty*, [w:] C. Blicharski, *Miscellanea tarnopolskie*, t. 1, Biskupice 1994.
- Kosior M., 1995, *Schemat organizacyjny WiN Rady (Obwodu) Tarnobrzeg*, „Tarnobrzegskie Zeszyty Historyczne”, 9, s. 9–12.
- Kościół o.o. Dominikanów*, [w:] C. Blicharski, *Miscellanea Tarnopolskie*, t. 2, Biskupice 1995, s. 9–37.
- Krzyżtofiński M. 2006, *Konwent oo. Dominikanów we Lwowie w latach 1939–1943*, „Arcana”, 3(69), s. 146–164.

- Krzysztofński M., 2003, *Duchowieństwo w strukturach Rady WiN Tarnobrzeg*, „Zeszyty Historyczne WiN-u”, 19–20, s. 185–192.
- Krzysztofński M., 2015, *Represje wobec zakonów i zgromadzeń zakonnych metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1939–1950. Stan i perspektywy badań*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 103, s. 121–148.
- Krzysztofński M., Nawrocki Z., 2005, *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego (Powiatowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego) w Tarnobrzegu w latach 1944–1956. Zarys problematyki*, [w:] *Powiat tarnobrzegi w latach 1944–1956*, red. Z. Nawrocki, T. Zych, Tarnobrzeg.
- Krzysztofński M., Nawrocki Z., 2005, *Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego (Powiatowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego) w Tarnobrzegu w latach 1944–1956. Zarys problematyki*, [w:] *Powiat tarnobrzegi w latach 1944–1956*, red. Z. Nawrocki, T. Zych, Tarnobrzeg, s. 29–72.
- Kuźmina D., Habuda M., 2011, *Biblioteka oo. Dominikanów w Krakowie*, [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. X, red. H. Kosętko, G. Wrona, G. Nieć, Kraków, s. 389–401.
- Kyc K., 2012, *Działania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Tarnobrzegu wobec Kościoła katolickiego w latach 1944–1956*, [w:] *Kościół w okowach. Aparat represji wobec kościoła w latach 1944–1956 terytorium obecnej diecezji sandomierskiej*, red. M. Krzysztofński, J. Marecki, B. Stanaszek, Kraków, s. 297–325.
- Madała T., 1996, *Polscy księża katolicy w więzieniach i łagrach sowieckich od 1918 r.*, Lublin.
- Madura R.F., 1978, *Polonica w Archiwum Głównym Zakonu OO. Dominikanów w Rzymie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 37, s. 297–307.
- Madura R.F., 1983, *Rękopisy akt kapituł prowincji polskiej OO. Dominikanów z lat 1505–1662 w Archiwum klasztoru krakowskiego OP*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 46, s. 185–193.
- Madura Roman (1892–1989)*, [w:] T. Zych, *Tarnobrzegi słownik biograficzny*, t. 2, Tarnobrzeg 2001, s. 52–53.
- Majka A., Majka W., 2004, *Dzieje klasztoru braci kaznodziejów w Tarnobrzegu do końca XX wieku*, [w:] *Dwa symbole Tarnobrzega*, oprac i wstępem opatrzył T. Zych, Tarnobrzeg, s. 13–37.
- Mazur Z. OP, 1994, *O. Michał Jan Czartoryski męczennik i bohater (1897–1944)*, Kraków.
- Mazur Z. OP, Rudnicka M., 1990, *Dominikanie*, [w:] *Diecezja przemyska w latach 1939–1945*, t. 3: *Zakony*, red. J. Draus, J. Musiał, Przemysł, s. 145–175.
- Miławicki M. OP, 2009, *Być prorokiem – dominikanie czortkowscy*, [w:] *Prorocy Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku. Materiały III i IV Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej*, red. S.C. Napiórkowski OFMConv, Lublin, s. 901–934.
- Miławicki M. OP, 2015, *Dominikanie w Polsce po II wojnie światowej – stan badań*, [w:] *Kościół w okowach. Komunistyczny aparat represji wobec polskiej prowincji dominikanów*, red. M. Miławicki OP, M. Wenklar, Kraków, s. 7–43.
- Niedziela M.L. OP, 2001, *Błogosławiony o. Michał Czartoryski. Męczennicy 1939–1945*, z. 62, Włocławek.
- Nowowiejskiego F., 1752, *Phaenix decoris et ornamenti Provinciae Poloniae S. Ordinis Praedicatorum D. Hyacinthus Odrovansius redidivus...*, Posnaniae.
- Ostasz G., 2005, *Rada WiN Tarnobrzeg. Zarys struktury i działalności*, [w:] *Powiat tarnobrzegi w latach 1944–1956*, red. Z. Nawrocki, T. Zych, Tarnobrzeg.

- Ostasz G., 2006, *Okręg rzeszowski Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”. Model konspiracji, struktura, dzieje*, Rzeszów.
- Pobóg-Lenartowicz A., 2006, *Stan i perspektywy badań nad dominikanami w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem Śląska)*, [w:] *Dzieje dominikanów w Polsce XIII–XVIII wiek. Historiografia i warsztat badawczy historyka*, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, J.A. Spież, Lublin, s. 69–77.
- Roś M., 1995, *Epilog*, „Tarnobrzskie Zeszyty Historyczne”, 9, s. 15–21.
- Rozpracowanie i likwidacja rzeszowskiego Wydziału WiN w dokumentach UB (1945–1949)*, 2001, wybór, wstęp i opracowanie T. Balbus, Z. Nawrocki, Warszawa.
- Spież J.A. OP, 1995, *Madura Fabian Roman (1892–1989)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich 1981–1993*, t. 8 (A–Z), red. J. Mandziuk, Warszawa, s. 356–357.
- Spież J.A. OP, 2006, *Badania nad przeszłością dominikanów w średniowiecznej Polsce. Próba bilansu*, [w:] *Dzieje Dominikanów w Polsce XIII–XVIII wiek. Historiografia i warsztat badawczy historyka*, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, J.A. Spież OP, Lublin, s. 27–51.
- Stępniaak S., 2004a, *Przeorowie dzikowsko-tarnobrzeskigo klasztoru oo. dominikanów od czasu powstania po dni dzisiejsze*, [w:] *Dwa symbole Tarnobrzega*, oprac i wstępem opatrzył T. Zych, Tarnobrzeg, s. 150–182.
- Stępniaak S., 2004b, *Tarnobrzescy dominikanie*, [w:] *Dwa symbole Tarnobrzega*, oprac i wstępem opatrzył T. Zych, Tarnobrzeg, s. 183–194.
- Syrek J., 2014, *Nie bój się żyć. Biografia ojca Joachima Badeniego*, Kraków.
- Szymborski W., 2012, *Źródła do historii dominikańskiego studium generale w Krakowie w epoce nowożytnej. Stan badań i perspektywy badawcze*, „Folia Historica Cracoviensia”, 18, s. 193–211.
- Idem, *Zwiezienia w Tarnopolu przez Lwów, Przemysł i zielona granica do Tarnobrzegu – krytyczna edycja wspomnień dominikanów o Romana Madury i br Jacka Matogi z września 1939 r.*, Wyd. W. Szymborski, „Rocznik Tomistyczny”, 20, s. 239–260.
- Szymborski W., Miławicki M. OP, 2010, „*Vir sapientiae et morum probitate clarus*”. *Regensi studium generalnego polskiej prowincji dominikanów w XVII w.*, „Przegląd Tomistyczny”, 16, s. 125–225.
- Świętochowski R. OP, Chruszczewski A., 1975, *Polonia Dominicana apud extraneos: 1520–1800*, [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, red. J. Kłoczowski, t. II, Warszawa, s. 467–572.
- Tarnobrzeg. Dzieje miasta 1939–1999*, 2010, red. F. Kiryk, A. Wójcik-Łużycki, Tarnobrzeg.
- Towarzystwo Oratoryjne*, [w:] C. Blicharski, *Miscellanea Tarnopolskie*, t. II, s. 388.
- Wiącek A., 1995, *Fundacje kościelne rodu Tarnowskich z Dzikowa*, „Tarnobrzskie Zeszyty Historyczne”, 10, s. 27–36.
- Wołczański J., *Relacja o stanie kościoła i klasztoru oo. Dominikanów we Lwowie w latach 1939–1943*, [w:] *Historia bliższa ludziom. Prace ofiarowane księdzu profesorowi Janowi Kracikowi w 70. rocznicę urodzin*, red. Elżbieta Elena Wróbel CSFN, Rafał Szczurowski, Kraków 2011, s. 429–448.
- Wójcik-Łużycki A., 2004, *Tajemnice klasztoru. Z dziejów klasztoru Dominikanów w Tarnobrzegu*, Tarnobrzeg.

Zdanek M., 2010, *Fragment akt kapituły prowincjalnej dominikanów polskich z 1338*, „Roczniki Historyczne”, 76, s. 263–276.

Zych T., 2004, *Związek Walki Zbrojnej – Armia Krajowa w obwodzie Tarnobrzeskim 1939–1945*, Tarnobrzeg.

Zych T., 2008, *Tarnobrzeg pod okupacją niemiecką 1939–1944*, Tarnobrzeg.